

ЩОДО СПІВВІДНОШЕННЯ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ТА ПРОЦЕДУРИ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТІ СУДДІ

Стаття присвячена дослідженню питання запровадження нових способів альтернативного врегулювання конфлікту, таких як медіація та врегулювання спору за участю судді. Розглянуто спільні та відмінні риси даних способів врегулювання спору. З появою такого інституту як врегулювання спору за участю судді, виникло питання щодо ефективності співвідношення з іншими способами альтернативного врегулювання спорів. В даній статті визначено позитивні та негативні моменти медіації та інституту врегулювання спору за участі судді як способів альтернативного врегулювання конфліктів.

Ключеві слова: *врегулювання спору за участі судді, захист прав інтелектуальної власності, медіація, способи альтернативного врегулювання конфлікту.*

Статья посвящена исследованию вопроса внедрения новых способов альтернативного урегулирования конфликта, таких как медиация и урегулирования спора с участием судьи. Рассмотрены общие и отличительные черты данных способов урегулирования спора. С появлением такого института как урегулирования спора с участием судьи, возник вопрос об эффективности соотношения с другими способами альтернативного урегулирования споров. В данной статье определены положительные и отрицательные моменты медиации и института урегулирования спора с участием судьи как способов альтернативного урегулирования конфликтов.

Ключевые слова: *защита прав интеллектуальной собственности, медиация, способы альтернативного урегулирования конфликта, урегулирование спора с участием судьи.*

The article is devoted to the study of the introduction of new ways of alternative conflict resolution, such as mediation and dispute settlement with the participation of a judge. The general and distinctive features of these methods of dispute settlement are considered. With the advent of such an institution as a dispute settlement with the participation of a judge, the question arose about the effectiveness of the relationship with other methods of alternative dispute resolution. This article identifies the positive and negative aspects of the mediation and the dispute settlement institution with the participation of a judge as alternative ways of resolving conflicts.

Key words: *dispute resolution with the participation of a judge, mediation, protection of intellectual property rights, ways of alternative conflict resolution.*

Постановка проблеми. Наприкінці 2017 року набули чинності довгоочікувані зміни до процесуального законодавства України, серед яких найбільш інноваційною стало запровадження процедури врегулювання спору за участю судді. В Україні це нововведення наразі перебуває на етапі свого формування та безпосереднього розвитку в практичній площині.

Актуальність цього питання також обумовлена тим, що примирювальна процедура за участі судді є доволі вагомою альтернативою звичній судовій. Однак, на відміну від останньої, врегулювання спору за участю судді дозволяє сторонам віднайти взаєморозуміння, зняти зайву емоційну напругу та налагодити взаємодію з метою прийняття найбільш взаємовигідного, а не компромісного рішення.

Варто зазначити, що вже більше 20-ти років в Україні діє медіація як альтернативний спосіб врегулювання конфлікту. Тепер виникає питання як в Україні будуть діяти ці два інститути,

які їх спільні та відмінні риси. Крім того, цікавим є питання ефективності даних видів альтернативного врегулювання конфлікту саме для вирішення питань щодо порушення прав інтелектуальної власності. Саме ці питання ми розглянемо в даній статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти процедури медіації були висвітлені в працях таких вчених: Н. Бондарено-Зелінської, О. Брижинського, Г. Єрмоменко, К. Канишевої, Н. Крестовська, Л. Момот, Ю. Притики, Д. Проценко, Л. Романадзе, Ю. Сліпченко. Процедура врегулювання спору за участю судді стала сферою наукових інтересів таких вчених: Л. Мужик, В. Прущак, Л. Романадзе, С. Сергєєва.

Метою статті є дослідження правової природи інституту медіація та інституту врегулювання спору за участю судді, визначення їх спільних та відмінних рис та висвітлення позитивних моментів даних процедур як способів альтернативного врегулювання конфліктів у сфері права інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу. Поняття «медіація» походить від латинського «mediare» – бути посередником. Медіація – це міжнародний, загальноживаний термін, що відповідає українському терміну «посередництво». Медіація визначається як переговори за участі нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфлікуючим сторонам досягти взаємоприйнятної угоди, як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін¹. Медіація означає структурований процес, незалежно від його назви або посилання на нього, за допомогою якого дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору за підтримки медіатора². Медіація – це діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу й урегулювання спору самостійно самими сторонами³. Зазначені визначення є нормативними.

Переваги медіації у захисті прав інтелектуальної власності – це конфіденційність процесу (як правило, порушники після виявлення факту правопорушення або виявлення замаху на правопорушення, зацікавлені в «тихому» врегулюванні конфлікту із правоволодільцем, щоб дана інформація не зашкодила його репутації на ринку товарів чи послуг); швидкість (чим швидше буде вирішений конфлікт тим менше збитків зазнає правоволоділець); економія грошових ресурсів (медіація менш затратна процедура а ніж судовий розгляд справи); економія психологічних ресурсів (медіація – це насамперед процедура, яка направлена на прийняття взаємовигідного рішення, а отже і напруги між сторонами менше, тому що не буде програвшої сторони).

Після набрання чинності 15.12.2017 р. новими процесуальними кодексами була запроваджена нова для нашої судової системи процедура – врегулювання спору за участю судді. Дещо зупинимось на визначенні даного інституту так як наразі він є малодослідженим явищем. Важливість запровадження інституту врегулювання спору за участю судді полягає у наявності альтернативи у сторін щодо можливостей вирішення сторонами свого конфлікту. Вказаний інститут є формою альтернативного способу вирішення спору, що, на думку законодавця, направлений на сприяння оперативному, об'єктивному та компетентному вирішенню спорів на засадах примирення сторін конфлікту та покликаний зменшити судове навантаження на суддів і скоротити час на розгляд справ. Дана новела спрямована на спрощене вирішення спору. При цьому його відмінність від класичної медіації полягає в обов'язковій участі судді в переговорному процесі. Однак роль судді обмежена і зводиться до того, що останній не вивчає та не оцінює доказову базу сторін, натомість аналізуючи правовідносини конфлікуючих сторін з позиції судової практики. Чинне законодавство також встановлює чіткі терміни, відведені на таке врегулювання – до 30 днів.

¹ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

² Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmediation.com.ua>.

³ Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. [Електронний ресурс] // Комп'ютерна правова система «Нормативні акти України»: база даних ЗАТ «Інформтехнологія». – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.

Головне територіальне управління юстиції в Одеській області розробили методичні рекомендації під назвою «Врегулювання спору за участю судді», в яких влучно роз'яснено, що процедура досудового врегулювання спорів за участю судді є одним з компонентів великого канадсько-українського Проекту «Освіта суддів заради економічного зростання».

В такому випадку переговори відбуваються без звичного судового формалізму (не дотримуючись до загального порядку судового провадження). Суддя виступає посередником між сторонами не виконуючи, однак, функції судочинства⁴.

Мужик Л. зазначає, що цей гібридний інструмент, який поєднує в собі позасудову mediaцію та елементи судового провадження, допоможе прискорити вирішення судових спорів у першій інстанції, зменшити кількість апеляційних та касаційних скарг і таким чином розвантажити суди від судових процесів. Для тих учасників судових розглядів, які дійсно шукають рішення конфлікту, а не затягування процесу або вимотування опонента, інститут врегулювання спору за участю судді дозволить зберегти не лише час, а ще й нерви та фінансові ресурси⁵.

Зокрема, очевидними позитивними моментами запровадженної процедури врегулювання спору можна назвати такі, як:

- 1) доступність для сторін. Так, вказана процедура є елементом судового розгляду справи, додатковим етапом для сторін. Механізм застосування дає змогу досить комфортно з психологічної точки зору робити «м'який перехід» від судового розгляду до процедури врегулювання спору за участю судді, а в разі потреби – повернутися до розгляду справи по суті в загальному порядку;
- 2) відсутність додаткових грошових витрат для проведення зазначеної процедури (вартість покривається за рахунок судових витрат);
- 3) відсутність ризиків, пов'язаних зі строками позовної давності, у зв'язку з тим, що процедура проводиться після подання позову до суду;
- 4) існування додаткових стимулів у вигляді повернення 50% судового збору у випадку врегулювання спору (у разі укладення мирової угоди до прийняття рішення у справі судом першої інстанції, відмови позивача від позову, визнання позову відповідачем)⁶.

Як зазначає Л.Д. Романадзе, незважаючи на позитивні моменти запровадження такої процедури в національне законодавство, даній процедурі притаманні певні недоліки у застосуванні. Даний вид альтернативного врегулювання конфлікту не зможе розвантажити судову систему, адже все одно є невід'ємною частиною судового процесу та здійснюється суддею. Розвиватись така процедура може двома шляхами – або заключення мирової угоди, або передання справи на розгляд суду. Тобто така процедура не носить самостійного характеру а переймає певні риси інших способів АВС (здійснює таку процедуру незалежний нейтральний посередник як при mediaції, та результатом може бути підписання мирової угоди.) Ще одним недоліком даного способу врегулювання спору за участю судді є те, що суддя позбавлений права процесуального примусу до добросовісної сторони⁷.

В Україні вже розроблені курси навчання медіаторів, які вивчають конфлікти, стадії застосування mediaції та перебіг процедури, рамкові умови при врегулюванні конфлікту та інше. Вбачається за доцільне запровадження таких курсів в рамках підвищення кваліфікації і для суддів. Такі курси допоможуть суддям розуміти стадії та способи врегулювання конфлікту, на відміну від звичного їм вирішення спору.

Аналіз дослідження Н. М. Грень дозволяє зробити висновок, що автор вважає врегулювання спору за участю судді присудовою mediaцією. За його твердженням присудова mediaція є самостійною моделлю mediaції, яка інтегрована в судову систему країни. На основі проведених

⁴ Врегулювання спору за участю судді: методичні рекомендації // Головне територіальне управління юстиції в Одеській області. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/Vrehuluvania%20sporu%20za%20uchasti%20sudy.pdf>.

⁵ Мужик Л. Mediaція та врегулювання спору за участю судді в господарському процесі. [Електронний ресурс]. – Юридична газета. – Режим доступу : // <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-ta-vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-v-gospodarskomu-procesi.html>.

⁶ Притивень С. Примирення сторін vs вирішення справи. Нова роль суду у вирішенні конфліктів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.sk.ua/sites/default/files/primirennya_storin_vs_virishennya_spravi.pdf.

⁷ Романадзе Л.Д. Сдерживающие недостатки Какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ru/print/128584-kakie_probely_v_proektah_novih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html.

досліджень автор визначає, що, залежно від ролі судді в процедурі медіації, можна зустріти декілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно до першого підходу, суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених національним процесуальним законодавством. За словами Н. М. Грень прихильники іншого підходу до присудової медіації відносять процедури, які проводять відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок в силу приписів закону⁸.

Вважаємо, що медіація і врегулювання спору за участі судді – це дві окремі примирювальні процедури. За своєю правовою природою, врегулювання за участі судді є поєднанням ознак як медіації так і судового розгляду справи.

Розглянемо спільні риси медіації та врегулювання спору за участі судді:

- врегулювання спору відбувається за участю третьої (нейтральної) сторони;
- до ключових принципів відносяться: конфіденційність та добровільність. Інформація, отримана суддею від сторони під час закритих нарад, не може бути розголошена іншій без згоди першої. Не підлягає розголошенню також і вся інша інформація, отримана суддею під час проведення цієї процедури. Врегулювання спору за участю судді є неможливим без згоди сторін спору;
- вирішення спору здійснюється з урахуванням найбільш прийнятних шляхів для сторін. Тобто, спір вирішується не лише на правових позиціях і в межах предмета позову, а й з урахуванням інтересів сторін;
- формами проведення процедури є спільні та закриті (індивідуальні) наради зі сторонами спору;
- відповідальність за прийняте рішення покладається на сторони спору.

Крім спільних рис дані процедури мають деякі відмінності. По – перше, особа, яка проводить процедуру примирення: медіація здійснюється медіатором, врегулювання спору за участю судді – звичайно суддею. На нашу думку медіатор – це особа, яка спеціалізується на конфліктах та на шляхах їх врегулювання, тобто це можуть бути психологічні прийоми, а суддя – за своєю природою, особа яка діє виключно в межах застосування законодавства та звичаїв. В судовому процесі суддя здійснює керівництво процесом та сам обирає напрям в якому буде йти процес, у врегулюванні спору за участі судді, суддя здійснює не керівництво а координацію процесом, а сторони самі обирають напрям проведення перемовин. Функції судді в даному процесі: роз'яснює права та обов'язки сторін; роз'яснює сторонам порядок проведення врегулювання спору за участю судді; роз'яснює предмет доказування у такій категорії справ; з'ясовує предмет, підставу позову, підстави заперечень; пропонує сторонам подати варіанти вирішення спору або може представити свій варіант; звертає увагу на судову практику в аналогічних справах (тільки на закритих нарадах)⁹. По-друге, медіація може здійснюватись на будь-якій стадії конфлікту, врегулювання спору за участі судді – до розгляду справи суддею по суті. Тобто медіатор має більш широкий часовий проміжок для врегулювання конфлікту. По-третє, після вдалого вирішення конфлікту за результатами заклечається медіацій на угода, а після врегулювання спору за участю судді – мирова угода. Мирова угода обов'язково затверджується судом, медіаційна угода – ні.

Висновок. Отже, як висновок, можна сказати, що врегулювання спору за участю судді є правовим явищем, який ще знаходиться на стадії дослідження та запровадження. Наразі врегулювання конфлікту за участі судді широко обговорюється в наукових колах. Чи буде ефективним даний спосіб врегулювання конфлікту, які сильні його сторони, які є прогалини у регулюванні покаже практичне застосування врегулювання даної процедури. На нашу думку, така процедура зможе створити умови для швидкого врегулювання конфліктів між сторонами, та переконати сторін у можливості мирного врегулювання конфліктів. Крім того, вбачається доцільним, на законодавчому рівні встановити межі проведення тієї чи іншої процедури. Таким чином і медіація і врегулювання спору за участю судді будуть ефективно здійснювати захист прав інтелектуальної власності.

⁸ Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2016. 250 с.

⁹ Врегулювання спору за участю судді: методичні рекомендації // Головне територіальне управління юстиції в Одеській області. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/Vrehuluvania%20sporu%20za%20ychasti%20sudy.pdf>.

Список використаних джерел:

1. Врегулювання спору за участю судді: методичні рекомендації // Головне територіальне управління юстиції в Одеській області. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://just.odessa.gov.ua/files/upload/files/Vrehuluvania%20sporu%20za%20uchasti%20sudy.pdf>.
2. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2016. 250 с.
3. Мужик Л. Медіація та врегулювання спору за участю судді в господарському процесі. [Електронний ресурс]. – Юридична газета. – Режим доступу : // <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-ta-vregulyuvannya-sporu-za-uchastyu-suddi-v-gospodarskomu-procesi.html>.
4. Притивень С. Примирення сторін vs вирішення справи. Нова роль суду у вирішенні конфліктів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.sk.ua/sites/default/files/primirennya_storin_vs_virishennya_spravi.pdf.
5. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах: Директива 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrmediation.com.ua>.
6. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закону України від 18 березня 2004 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.
7. Про концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10.05.2006 р. [електронний ресурс] // Комп'ютерна правова система «Нормативні акти України» : база даних ЗАТ «Інформтехнологія». – Режим доступу: <http://www.nau.kiev.ua>.
8. Романадзе Л.Д. Сдерживающие недостатки Какие пробелы в проектах новых ХПК, ГПК и КАС будут мешать примирению сторон судьей или медиатором. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ru/print/128584-kakie_probely_v_proektah_novih_hpk_gpk_i_kas_budut_meshat_pr.html.

УДК 347.965.42(477)

КОРІННИЙ С.О.

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Висвітлено загальнотеоретичні питання інституту медіації в Україні. Розкриваються сутність та зміст медіації в адміністративному процесі України. Запропоновано власний підхід щодо моделей медіації в Україні.

Ключові слова: адміністративний спір, альтернативні методи, досудове врегулювання спорів, медіатор, медіація, перспективи впровадження, право на справедливий суд, правовідносини, примирення.

Освещены общетеоретические вопросы института медиации в Украине. Раскрываются сущность и содержание медиации в административном процессе Украины. Предложено собственный подход к моделям медиации в Украине.

Ключевые слова: административный спор, альтернативные методы, досудебное урегулирование споров, медиатор, медиация, перспективы внедрения, право на справедливый суд, правоотношения, примирения.